

(Київ, Ін-т літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України)

КУЛЬТУРНІ ОСЕРЕДКИ - УЧИЛИЩНІ КОЛОНІЇ КИЇВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ - І ЇХ РОЛЬ В КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ

Дуже важливим для розвитку української культури було те, що ще з XVII ст. в містах України випускники Київської академії засновують школи, які стають її училищними колоніями, що були ніби пагіллям від основного стовбура. Навколо них гуртувалися освічені люди, що жили у цій місцевості або викладали в колегії. Аналогічно до Києва, де все культурне життя прямо чи опосередковано було пов'язане з Київською академією, - в цих містах колегії теж концентрують у собі мислительну енергію краю. Тут утворюються культурні осередки, які поширювали естетичні знання, здобуті саме в Київській академії. Це вже не були такі локальні центри, як Львів та Острог у XVI-XVII ст., - вони входили в загальнонаціональну систему освіти.

Література, творена в культурних осередках, творилася не без впливу літератури київської. До таких осередків відносимо Чернігівський (Іван Максимович, Антоній Стаховський), Переяславський (Пилип Гошкевич), Харківський (Стефан Вітинський, Григорій Сковрода).

В цих центрах виникали свої традиції, часто вони прагли перерости Київ, інколи мали досить локальне значення. Часом школа-колонія і справді переростала свою alma mater, зокрема, діяльність Харківської колегії здобула велике значення для подальшого розвитку української культури, адже саме вона, діяльність її викладачів та учнів, сприяла тому, що на початку XIX ст. Харків став найбільшим культурним центром в Україні - тут видаються перші українські журнали, засновується перший на Східній Україні університет, а також гуртуються найвизначніші культурні сили того часу. Водночас культурницький і літературний вплив Києва був настільки сильним, що навіть наприкінці XVIII ст., коли академія занепадає, продовжують з'являтися нові культурні осередки, які були ніби перехідними етапами до літератури і культури нової епохи, хоча поставали вони цілком на ґрунті Київської академії. Київ був коренем великого культурного дерева, що в сукупності і дало нам літературний процес XVIII ст. Не можемо уявити його без Київської академії, яка була мозковим центром і законодавцем літературних форм і тем, але і культурні осередки відігравали

значну роль, розносячи ці здобутки вшир. І, можливо, головна їхня заслуга не стільки в створенні високохудожніх творів, яких ми фіксуємо не так багато (але не треба відкидати Григорія Сковороду чи Івана Максимовича), як у поширенні високої культури та освіти, що сприяло піднесенню загального культурного рівня освіченої суспільності.

Київська академія і її культурні осередки сприяли саме “літературній, поетичній” грамотності своїх випускників. Вони витворили абсолютно оригінальний тип національної свідомості - поетичний, і якщо заслугою Київської академії бачимо те, що вона дала нам значних поетів, якими може пишатися наша література, то колегії культурних осередків дали нам свого роду ряд “маленьких поетів”, тих, що писали для себе і свого вузького середовища, але літературні вправи яких сприяли тому, що такі люди піднімалися над прозою буденності, по-новому осмислюючи світ. Отже культура, центром якої була Київська академія, поширюючись по всій Україні, сприяла створенню феномену загальнонаціональної культури принаймні на терені Східної України, і в цьому її гуманістичне, цивілізуюче значення.